

Kalmarská unie (1397 - 1523)

Autor: Jan Procházka

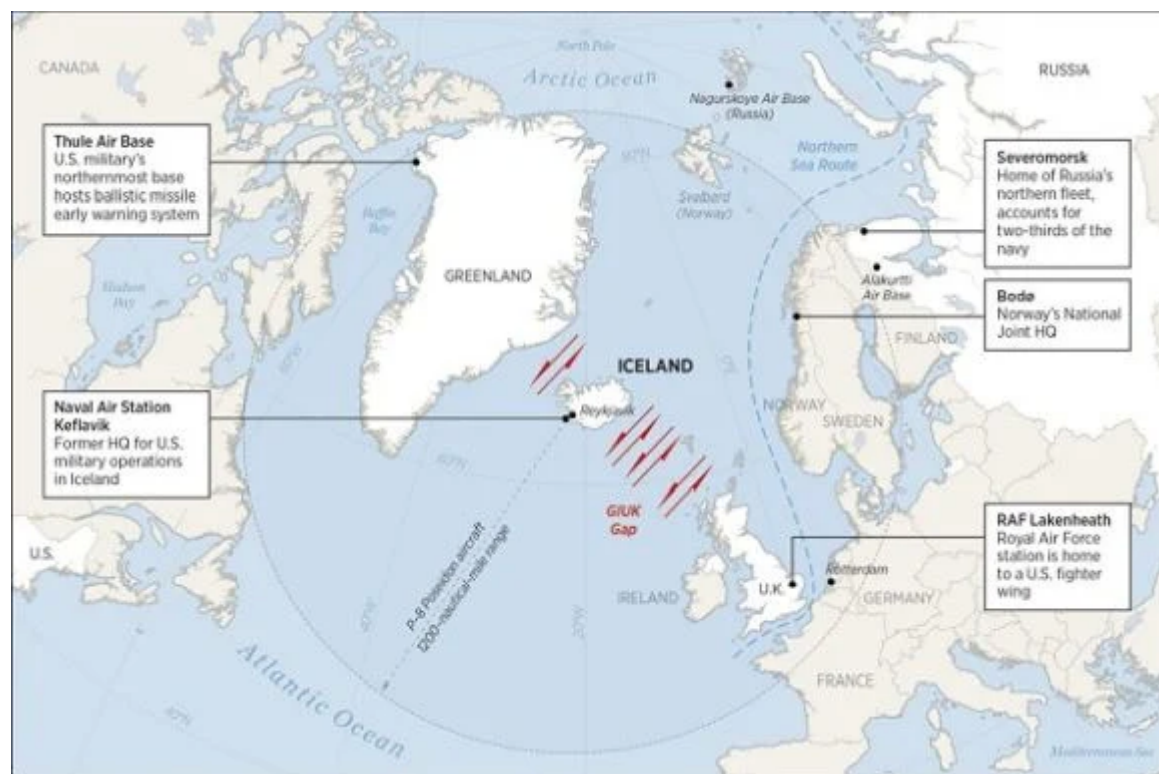
- geopolitika je klíč!

Pojem *Skandinávie sensu stricto* zahrnuje tři monarchie s členitým pobřežím na severních poloostrovech Evropy: Dánsko, Švédsko, Norsko, které v době Kalmarské unie tvořily jeden stát, mají velmi podobné jazyky, stejné luteránské náboženství i protestantskou mentalitu a přírodní podmínky. Název Skandinávie (Skandinávský poloostrov) je odvozen od historického regionu Skåne [skuóne] na jihu Švédska. Dánsko se rozkládá na Jutském poloostrově. Název poloostrova je odvozen od mocného germánského národa Gótů (Jutů), kteří třikrát v dějinách převládali Evropu, poprvé v době stěhování národů, podruhé v době normanských výprav v 10. a 11. století, potřetí v době Třicetileté války. Na dávnou gótskou přítomnost lze usuzovat z místních názvů Götaland [jetaland], Göteborg [jeteborj] nebo ostrov Gotland v Baltském moři.

Po rozpadu **Kalmarské unie** nastalo dvojvládí, region se rozpadl na Švédské království a Dánsko-norské království. (Obě království spolu vedla dokonce i krátkou válku o dánské úžiny, kdy Dánsko-Norsko vyblokovalo Švédsko z přístupu do Severního moře.) V

režimu dvou států existovala Skandinávie od roku 1524 až do kritického roku 1814, kdy se Napoleonův maršál Jean-Baptiste Bernadotte stal švédským králem Karlem XIV. jedině proto, že zavrhl Napoleona a přešel na stranu ruského cara Alexandra I. Zřekl se myšlenky získat zpět Finsko (jak mu slíbil Napoleon) a raději získal Norsko (jak mu slíbil Alexandr). V rámci územních handlů připadla tradiční norská území – Faerské ostrovy, Island a Grónsko Dánsku, zatímco Norsko bylo personální unií sjednoceno se Švédskem.

Historická jednota Skandinávie byla zřejmě definitivně ve 20. století rozbita Brity a Američany v rámci „strategie vyvažování“. Roku 1905 se odtrhlo od Švédska Norsko (pravda, Norové měli ve Švédském království stejné periferní postavení jako Slováci u nás za První republiky), roku 1944 se odtrhl od Dánska Island a je myslitelné, že **Donald Trump** letos oficiálně převezme i Grónsko, čímž vyhrožuje Dánsku již od roku 2017. Angloamerický vliv se propal dokonce na vlajky obou zemí, které si ponechaly skandinávský kříž, ale vyvedli jej v angloamerických barvách (na rozdíl od kontinentálních barev Švédska, které bylo tímto aktem odříznuto od přístupu k oběma oceánům).

GIUK

Geopolitický význam Skandinávie je pro Američany značný. Pojem GIUK (Greenland – Iceland – United Kingdom) označuje strategický koridor, který blokuje ruskou Severní a Baltskou flotilu od přístupu k volnému Atlantiku. Grónsko a později i Island sloužily za Druhé světové války Američanům jako stanice k doplnění paliva při přeletech bombardérů do Evropy a

Island dokonce nemá ani svou armádu, jde o zemi s omezenou suverenitou (*de facto* o americký protektorát) s americkou vojenskou základnou v Keflavíku.

Přitom Dánsko, Švédsko a později i Finsko byly tradičně neutrálními státy, než roku 2022 Finsko a roku 2024 Švédsko vstoupily do NATO. O získání Švédska na svou stranu Západ usiloval 320 let (od té doby, co Rusové získali Baltskou flotilu a opevněný přístav v Petrohradě chráněný předsunutou pevností Kronštat). O rozbití neutrality Finska se Západačkům do roku 1991 ani nesnilo.

Kde leží kořeny dánské neutrality?

Skandinávské země, především Dánsko, ovládají úžiny Skågerrak [skuógerak], Kattegat a v něm tzv. **Dánské úžiny**, které brání ruské flotile opustit Baltské moře. Oba zmíněné státy sice blokují Rusko od přístupu k Severnímu moři, ale jsou samy jsou blokovány Velkou Británií. Během anglické námořní blokády Dánská britská flotila hanebně vybombardovala v letech 1801 a 1807 Kodaň. Dánové se tehdy stali přirozeným spojencem Ruska proti Anglii.

Dánsko je zároveň jakýmsi výběžkem mnohem silnějšího Německa. Dánsko s Pruskem vedlo řadu válek o Šlesvicko a Holštýnsko (1848 – 1951, 1864) nebo o svou existenci (1940). Ruští carové v Petrohradu – v jejichž zájmu je mít Dánsko na své straně nebo neutrální – byli tedy odedávna přirozenými spojenci Dánska.

Dnes je Dánsko členem NATO navzdory tomu, že mu Američané sebrali Island a vyhrožují i zábořem Grónska poté, co donutili Dánsko **odevzdat téměř všechny své zbraně Ukrajině**. Začnou Dánové uvažovat realisticky a uvědomí si, že skutečné nebezpečí pro suverenitu a teritoriální integritu Dánska opravdu neleží na východě? Vzpomenou si na svého dávného spojence? Vždyť existence neutrálního a samostatného Dánska je stále v ruském zájmu. A Německo zredukovalo strategický význam Dánských úžin již roku 1895 otevřením **Kielského průplavu**, který umožňuje Dánské úžiny obejít a zkrátit cestu o 500 km – tím Dánsko pro Němce ztratilo původní lesk.

Kde leží kořeny švédské a finské neutrality?

Švédské a ruské vztahy byly v minulosti značně proměnlivé. V 18. i 19. století měli Rusové nad Švédy vojenskou, materiální i populační převahu (během Severní války v letech 1700 – 1721 byli Švédové poraženi na dnešní levobřežní Ukrajině), přesto se nikdy nepokusili Švédsko obsadit. Švédská neutralita byla také přeci jen v ruském zájmu.

Klíčem k neutralitě Švédska je ovšem region současného Finska.

Finské Ålandy [óalandy] měly pro Západ vždy ten význam, že blokují Rusko od **Botnického zálivu**. V Baltu leží ještě švédský ostrov Gotland [gotland], kde švédská vojenská přítomnost kontroluje Baltské moře. Švédsko (respektive NATO) a Baltské republiky mohou odříznout Rusko od zásobování Kaliningradské oblasti; Baltská flotila dostala ve Finském zálivu roku 2004, kdy Pobaltské státy vstoupily do NATO „geopolitický šach – mat“. Jak mohl Gorbačov

něco takového dopustit?

Finové, aby navzdory uralskému jazyku zdůraznili svou „skandinávskost“, obvykle používají pojem „Fennoscandia“ pro vymezení celého poloostrova přes Karelskou šíjí mezi Ladožským jezerem a Finským zálivem, řeku Svir a Oněžské jezero k Bílému moři.

Finsko byl region odedávna osídlený finskými pastevci sobů a rybáři, kam pronikali ze Švédska Normani. Význam Finska coby švédské kolonie spočíval pro Brity v tom (a Lord Palmerston o tom hovořil vždy otevřeně), že od 18. století mohli Švédové přes **Karelskou šíjí** permanentně ohrožovat Petrohrad, hlavní město Ruského impéria, kudy car Petr nechal Puškinovými slovy „v Evropu prorubit okno“ a kde Rusové získali svou první evropskou flotilu.

Finsko odedávna fungovalo jako nárazníkový region mezi Švédskem a Ruskem. V této souvislosti připomínám, že Rusko má kus společné hranice s Norskem ale nikoliv se Švédskem – Švédsko a Finsko nemají přístup k **Ledovému oceánu**. Rusové obsadili Finsko během tzv. Finského tažení r. 1807 – 1809 a setkali se k velikému překvapení Západáků s podporou Švédy utlačovaného finského obyvatelstva. (Byli to právě Rusové, kdo prosadil finské národní obrození a první finskou státnost – Finské velkoknížectví. Ne snad z lásky k Finům, ale k omezení švédského vlivu v zemi.) Rusové během Finského tažení obsadili také Ålandy a odtud je to již jen 30 km do Švédska. Botnický záliv v zimě pevně zamrzá a Rusové mohli ohrožovat Stockholm útokem pozemního vojska přes moře. Jsou zaznamenány i případy, kdy Rusové v zimě chodili z pevnosti v Bomarsundu do Švédska pěšky nakupovat

potravin. Námořní útok na Stockoholm vzhledem k tomu, že se nachází v hlubokém zálivu a je chráněn stovkami ostrůvků a skalisek, nepřicházel v úvahu.

Lodní doprava východně od Ålandských ostrovů nebyla v době dřevěného loďstva a v době bez satelitní navigace kvůli nespočetným skaliskům a mělčinám dobře možná. Ani dnes nejsou větší vojenské manévry v tomto regionu proveditelné. Když Rusové během baltské kampaně Krymské války odstranili bóje a zaminovali břehy, anglická a francouzská flotila si hlouběji do Baltu vůbec netroufla plout.

Během baltské kampaně Krymské války (1853) Francouzi a Britové vybombardovali ruskou pevnost na Ålandech, tím ovšem tažení skončilo, natolik byl Finský záliv dobře opevněn. Napoleon III. se marně snažil přimět Švédy k pozemnímu útoku na Finsko. Uvažoval dokonce o obnovení polské státnosti a předání Finska Polákům! Naráželo to ovšem na nesouhlas Rakouska, které by přišlo o Halič, a jehož spojenectví Ludvík Napoleon potřeboval při dunajském tažení.

Finsko vyhlásilo nezávislost roku 1917 při svržení cara a ruské revoluci a v zemi ihned vypukla občanská válka mezi rudými a bílými. Teprve mírová **smlouva z Tartu** (1920) definovala hranici mezi Finskem a SSSR.

Region Petsamo s Rybářským poloostrovem připadl Finsku. Leží zde významné město Nickel, kde se těží nikl, nedaleko kotví Severní flotila. Regiony Repola a Porajärvi ve Východní Karélii připadly SSSR. Pro Sovětský svaz šlo o krajně nevýhodnou smlouvu.

Hranice mezi Finskem a SSSR po mírové smlouvě z Tartu (1920)

Kromě ztráty zásob niklu (které více než bohatě dnes nahrazuje **monogorod** Norilsk na Sibiři) došlo k tomu, že Severomořská flotila kotví v Murmanském fjordu byla vystavena nepříteli na vzdálenost 30 km. Vzdálenost Murmansku od Petrohradu je 1300 km. V případě náhlého útoku nebylo možné strategický nezamrzající přístav bránit. Totéž ovšem platí i pro Finsko, které by jinak ztratilo přístup k Ledovému oceánu.

Murmansk po mírové smlouvě z Tartu

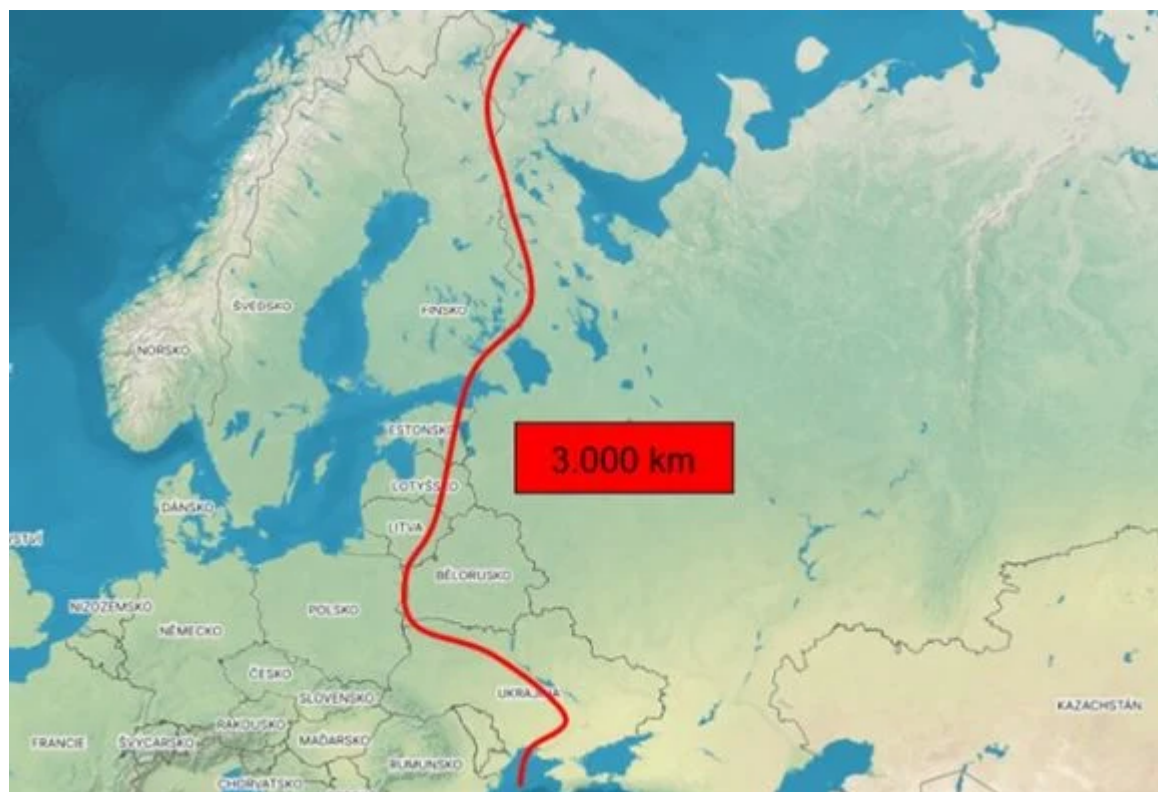
V letech 1939–1940 se pokusil Sovětský svaz Finsko obsadit během tzv. Zimní války, následně se Finové podporovaní Němci zúčastnili i blokády Leningradu. Když byli roku 1944 Finové poraženi, rychle změnili strany.

Špatně vyzbrojená Rudá armáda během Zimní války utrpěla r. 1940 ve Finsku porážku, kdy se jim podařilo za cenu obrovských ztrát obsadit pouze větší část Karélie. (Právě kvůli tomuto debaklu pravděpodobně Hitler r. 1940 Sovětský svaz tak podcenil.)

Současná hranice reflektuje výsledek **Druhé světové války**. Od roku 1945 fungovalo Finsko jako nárazníkový stát mezi Švédskem a Sovětským svazem. (Švédsko zůstalo neutrální i v době Druhé světové války.) Rusko drží polovinu Karélie s hlavním městem Vyborg (Viipuri), Karelskou šíjí, Rybářský poloostrov, města Pečenga a Nikel. Od roku 2022 je rusko-finská hranice uzavřená pro dopravu. Lze připomenout, že ve Finsku stále existuje povinná vojenská služba a povinná výuka švédštiny (psáno roku 2024 – švédštinu se vstupem do NATO jistě brzy nahradí angličtina).

Finsko zůstalo neutrálním státem, který se směl ekonomicky vázat na Západ, ale zahraniční politiku musel mít souladnou se SSSR. Nedaleko Helsinek na poloostrově Porkkala byla umístěna (1944–1956) sovětská vojenská základna, která držela Finsko v šachu pro případ, že nedodrží podmínky nucené neutrality. Od r. 1966 v Helsinkách probíhala jednání mocností navazující na Jaltské dohody, tzv. **Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě**. Roku 1975 z těchto dohod vzešel dokument definující bezpečnostní architekturu Evropy, tzv. **Závěrečný akt KBSE** (Helsinský protokol), který mimo jiné garantoval nevměšování,

pokojné urovnávání sporů, územní celistvost států a neporušitelnost státních hranic.

Přibližná hranice mezi západní a ruskou sférou vlivu

Proč je zrušení finské neutrality nakonec pro obě strany značný problém, který povede k eskalaci? Východoevropské roviny se táhnou 3000 km v severojižním směru a nejsou zde žádné přirozené bariéry. Takto dlouhou hranici není ani dnes žádná armáda schopna bránit; ani Rusko s 1,5 milionem vojáků, ani státy Severoatlantické aliance. Proto Rusové vždy usilovali o posunutí hranic k Botnickému zálivu (čímž by Švédové přišli o svou dominanci v Baltu), zatímco Západáci přesvědčovali Švédy, aby posunuli hranici ke Karelské šíji, což je zase pro Rusy naprosto nemyslitelné, ztratili dominanci v Bílém moři, poloostrov Kola i Severní flotilu.

Bezpečnostní architektura Evropy se začala hroutit s rozpadem Sovětského svazu r. 1991 a porušením ústních slibů daných Gorbačovovi, že se NATO nebude rozšiřovat na východ. (Lze v této souvislosti připomenout, že i ústní smlouva je platná a účinná.) Definitivně se zhroutila r. 1999, kdy v rozporu s Helsinským protokolem Američané bombardovali **Jugoslávii** a vytvořili svůj protektorát Kosovo, který před válkou neměl federativní status. Právě vytvoření Kosova byl pro Východ jasný signál, že nastupuje opět klasická geopolitika a mocenský boj.

Psáno pro Délský potápěč